
Noțiuni teoretice privind riscurile bancare

Prof. univ. dr. Constantin ANGHELACHE (*actincon@yahoo.com*)

Academia de Studii Economice din București / Universitatea „Artifex” din București

Lector univ. dr. Marian SFETCU (*sfetcum@yahoo.com*)

Universitatea „Artifex” din București

Drd. Gyorgy BODO (*gyorgy.bodo@yahoo.com*)

Academia de Studii Economice din București

Drd. Doina AVRAM (*doina.avram@gmail.com*)

Academia de Studii Economice din București

Abstract

În acest articol, autorii încearcă să soluționeze aspectele teoretice pe care le ridică riscurile bancare. Riscul este o apariție spontană care apare în anumite împrejurări. Managementul bancar presupune inventarierea tuturor acestor aspecte care să fie identificate, evaluate, previzionate și, pe cât posibil să se întreprindă măsuri care pot, cel puțin, diminua dacă nu înlătura apariția acestor riscuri. În acest studiu, autorii încearcă să clarifice aspectele privind riscul bancar care poate influența în mod decisiv evoluția unei afaceri. Așa de pildă, anumite evenimente neprevăzute pot apare, acționa și determina multe traiectorii pe care cel care decide nu le-a avut în vedere. Gestionarea multidimensională a riscurilor; pentru că acestea sunt multe și se prezintă ca un sistem, presupune identificarea lor, evaluarea riscurilor financiare pe care le produc și, în urma acestora, să se prevadă o anumită strategie managerială. Sistemul bancar este expus riscurilor din două direcții. Prima ar fi aceea că pot apare în managementul societății bancare anumite elemente care pot avea efecte negative asupra evoluției normale a strategiei preconizate. În al doilea rând, este vorba de riscul pe care îl comportă clienții băncii, care trebuie bine analizate, identificate și prevăzute în documentele bancare, alocarea de fonduri care să elimine, pe cât posibil, efectele sau mai bine zis riscurile care pot apare în sistemul clienților. Pentru a vorbi despre riscurile bancare, autorii stabilesc unele criterii, fac unele clasificări ale acestor riscuri în funcție de expunere sau de caracteristica pe care o poartă sistemul bancar. Sintetizând o serie de aspecte, autorii rezumă trăsăturile, principiile și posibilitățile de identificare, măsurare a efectelor riscurilor bancare. Cunoașterea acestor riscuri este o necesitate obiectivă pentru orice manager; în special, dar și pentru orice lucrător din sistemul bancar, care trebuie să aibă în vedere posibilitatea apariției riscurilor despre care am amintit.

Cuvinte cheie: *risc bancar, matricea riscurilor, expunerea la risc, natura riscului, gestionarea riscurilor*

Clasificarea JEL: *G21, G33*

Introducere

În acest articol, autorii s-au preocupat să stabilească în mod gradat definirea noțiunii de risc bancar, clasificarea riscurilor bancare după mai multe criterii, posibilitatea de cuantificare a riscurilor bancare, stabilirea unor modele econometrice prin care riscurile bancare să fie analizate în perspectiva controlului și, în final, pentru a stabili măsurile care se impun pentru diminuarea, dacă nu se poate eliminarea, efectelor riscurilor bancare.

Cunoaștem că riscurile bancare sunt inevitabile. De aceea, în acest articol, autorii încearcă să identifice categoriile de riscuri bancare existente sau potențiale, măsura în care acestea pot fi cuantificate și apoi posibilitatea ca riscurile, privite ca o succesiune de evenimente posibile care au, fiecare, un anumit grad de risc, să fie măcar controlate.

Se precizează că, adesea, întâlnim în sistemul bancar noțiunea de contaminare, ceea ce înseamnă că dacă un client are mai multe credite și dintre acestea unul este cu întârziere la rambursare, prin contaminare și celelalte credite ale acestui client pot fi interpretate și analizate ca având un nivel maxim de risc. În realitate, în situația în care o bancă acordă mai multe credite succesive unui client, el va face un studiu atent asupra derulării creditelor anterioare pentru a identifica eventualele elemente supuse riscului.

Autorii se ocupă de clasificarea riscurilor bancare și în acest sens, limitându-se doar la unele dintre acestea, întrucât gama riscurilor este suficient de întinsă, pornesc de la faptul că riscurile bancare pleacă de la expunerea la risc pe care o are o bancă. În acest sens, expunerea la risc a unei bănci trebuie privită din două puncte de vedere, acela că banca este în același timp atât debitor cât și creditor, adică atrage depozite și furnizează credite. Atragerea de depozite comportă un anumit grad de risc, acordarea de credite prezintă un alt grad de risc.

În această privință putem vorbi de trei segmente în care se evidențiază și pot fi identificate perspectivele apariției riscurilor. Astfel, primii sunt clienții. Ei comportă grade de risc pentru bancă și de aceea studiul efectuat la acordarea creditelor este enorm de important. În al doilea rând, pentru o bancă băncile partenere cu care banca considerată desfășoară relații interbancare pot fi generatoare de riscuri pentru respectiva bancă. Și apoi, este vorba de riscurile pieței de capital sau financiară care poate intra în corelație cu banca pe care o avem în vedere.

Factorii de risc pot fi factori interni și factori externi, așa încât putem aprecia fiecare element în parte și apoi, prin conjugare, să ajungem la concluzia pe care o dorim.

Un alt criteriu de clasificare ar fi natura riscului, în sensul că acestea pot fi riscuri pure sau riscuri speculative.

Dacă vom interpreta riscurile bancare în funcție de caracteristica băncii în cauză, deosebim riscuri financiare, riscuri ambientale sau riscuri de

prestare. În cadrul fiecăreia dintre aceste grupe de riscuri întâlnim o serie de alte sub-riscuri sau riscuri pe care autorii în mod precis.

În literatură de specialitate întâlnim criterii de clasificare și moduri de abordare detaliate, dar în articolul de față se face o sinteză a celor mai importante criterii de clasificare specifice mediului de afaceri din România.

Literature review

Agoraki, Delis și Pasiouras (2011) analizează dacă reglementările bancare au un efect independent asupra riscului băncilor sau dacă efectul acestora este canalizat prin puterea de piață deținută de bănci. Albort-Morant și Ribeiro-Soriano (2016) oferă o perspectivă asupra naturii și tendințelor cercetării asupra incubatoarelor de afaceri. Aikaterini-Foteini, Girardone și Nankervis (2008) analizează impactul structurilor financiare și bancare alternative asupra eficienței globale a băncilor. Awdeh și colaboratorii (2011) au studiat impactul cerințelor de capital asupra riscului băncilor, arătând că băncile mai mari tind să dețină capitaluri mai mici și au capacități mai bune de a controla riscurile, în principal prin diversificare. Anghel, M.G. și colaboratorii (2016) abordează aspecte referitoare la tipologia riscurilor și metodele de analiză și gestionare a riscurilor în activitatea economică. Anghelache, Anghel, Popovici și colaboratorii (2016) evidențiază o serie de dificultăți cu care se pot confrunta agenții economici și care nu au putut fi identificate la momentul analizei, evaluării și aprobării creditelor, dar apărute odată cu punerea în aplicare a contractului. Anghelache, Anghelache, Anghel, și Niță (2016) prezintă elementele definitorii ale riscurilor, în general și a celor bancare, în special, insistând asupra implicațiilor dezvoltării piețelor financiare asupra metodelor de gestiune a acestora. Chen și Wu (2014) studiază majorarea creditelor bancare pe piețele emergente înainte, în timpul și după criza financiară 2008-2009, utilizând, în acest sens, date la nivel de bancă, concentrându-se asupra rolului deținătorului băncii. Crété (2012) efectuează o serie de cercetări asupra activității bancare pe linie de afaceri. Hakens și Schnabel (2010) propun un model bancar cu o concurență imperfectă în care accesul creditorilor la credite este îmbunătățit atunci când băncile sunt capabile să transfere riscuri de credit. Hernández-Cánovas și Martínez-Solano (2010) studiază relația dintre bănci și IMM-urile din sistemul bancar continental european.

Metodologia cercetării, date, rezultate și discuții

Sistemul de afaceri în general este expus unor incertitudini, care pot avea impact mai mare sau mai mic asupra afacerii. În funcție de gradul de impact asupra afacerii, evenimentele respective pot influența modul de derulare a afacerii respective, având consecințe mai mult sau mai puțin favorabile.

Aceste incertitudini constituie de fapt factorii de risc care pot influența modul de evoluție a unei afaceri, astfel anumite evenimente neprevazute motiv pentru care este foarte important sa existe o preocupare serioasa a celor care conduc o afacere in ceea ce priveste managementul si controlul riscurilor.

Abilitatea de a gestiona elementele de incertitudine mai sus amintite conduc la o vulnerabilitate a firmei, cea ce poate fi definit ca fiind sensibilitatea acesteia la diversi factori de risc. A altfel spus, in ce masură rezultatele firmei depind de diversii factori de risc. Dacă privim afaceri a unei firme ca fiind un sistem, putem formula vulnerabilitatea ca fiind descrisă prin variatia factorului de intrare <alfa> care va determina o variatie a rezultatelor <R>. Cu cât o variație mai mică de intrare determina o variație semnificativă la iesire, putem spune că vulnerabilitatea este mai mare, si viceversa, dacă o variație semnificativă la intrare nu determină o variație semnificativă la iesire, putem spune ca dependența / „senzitivitatea” la factorul respectiv este mai mică. Acest factor reprezintă impactul riscului asupra activității bancare.

Pe de altă parte, o altă caracteristică a riscurilor este reprezentată de frecvența cu care apar acestea. Un factor de risc care apare in mod frecvent poate crea efecte negative mai semnificative decât unul care apare sporadic.

Prin combinarea celor doi factori putem trasa „Matricea riscurilor”, care este un element teoretic de bază in managementul riscurilor.

Impact/ Efect (Y)	Ridicat (3)	3	6	9
	Mediu (2)	2	4	6
	Scăzut (1)	1	2	3
		Scăzut (1)	Medie (2)	Ridicat (3)
		PROBABILITATE (X)		

Nota: cifra și culoarea reprezintă gradul de gravitate (impactul) asupra afacerii.

Acest sistem de gestionare multidimensională a riscurilor este larg răspândit în mediul de afaceri și, cu precădere, în sistemul financiar bancar. Impactul mai multor factori este modelat prin simulări reduse la efecte măsurabile si comensurabile

Astfel, orice firmă sau antreprenor și instituțiile bancare trebuie să aibă în vedere gestionarea riscurilor, să le identifice și să încerce să modeleze impactul lor asupra planului de afaceri. Cunoașterea riscurilor și predictibilitatea acestora reprezintă o funcție esențială in cadrul insituțiilor bancare și este un element caracteristic al instituției respective. Instituțiile financiare cheltuie resurse semnificative pentru modelarea proceselor de

administrare a riscurilor, construirea de modele statistico-matematice, care să ofere indicii clare privind evoluția unor indicatori, care să atenționeze conducerea privind iminanta apariție a unor situații mai puțin dorite care au impact asupra performanței în afaceri, cu efect asupra profiabilității.

Riscul bancar poate fi considerat ca un complex de evenimente care determină efecte negative pentru banca respectivă și care, prin complexitatea și interdependența lor, cauzează producerea unor evenimente adverse sau, și mai rău, declanșarea unor evenimente în lanț care pot avea efecte dezastruoase pentru instituția respectivă.

Mergând mai departe pe firul ipotetic putem observa că băncile sunt influențate (sunt interdependente - interconectate) în cadrul sistemului financiar bancar, fapt ce a fost facilitat atât de evoluția tehnologică, cât și deschiderea piețelor. Interconectarea este realizată atât la nivel de active cât și pasive, și nu se limitează doar la instituții financiare, fiind implicați și investitori, firma și chiar persoane fizice. Cu cât complexitatea rețelei crește cu atât este mai dificilă modelarea sistemului, peste care se suprapune modificarea continuă a schemei de rețea și a parametrilor de legătură.

Astfel, gestionarea defectuoasă a riscurilor în cazul unor bănci poate avea impact asupra întregului sistem financiar-bancar (la nivel zonal, național, regional, mondial) fapt care a declanșat și recenta criză financiară. Căderea unor bănci (cauzată gestionării improprie a riscurilor – neglijarea unor impacturi) care s-a propagat și asupra altor jucători de pe piață, determinând extinderea la scară mondială.

Principalii actori care au fost afectați de criza mondială declanșată în 2008, au fost instituțiile financiare care au suferit cele mai mari pierderi. Băncile, care sunt principalii finanțatori ale economiei, prin socul suferit au transmis mai departe în economie efectul, declanșând un efect de domino. Acest fenomen a fost definit ca fiind „risc sistemic”, adică un risc care poate afecta o mare parte din economia unei țări, a unei zone sau a unui sector în economie, context în care efectele se propagă în lanț.

În altă ordine de idei, riscul este privit ca o succesiune de evenimente posibile care au fiecare un anumit grad de risc. Dacă aceste evenimente sunt analizate separat, interpretarea lor nu conduce la un rezultat de ansamblu a situației de risc, motiv pentru care, analiza riscului trebuie făcută prin corelarea tuturor evenimentelor care generează riscul respectiv. Prin corelarea riscurilor se identifică o înlănțuire de evenimente riscante, urmând ca acestea să fie analizate împreună, chiar dacă la prima vedere par să nu fie interdependente.

În sistemul bancar se utilizează noțiunea de “contaminare”, ceea ce înseamnă că, dacă un client are mai multe credite și dintre acestea unul este în

intarziere, prin contaminare toate creditele clientului vor fi tratate (clasificate) la nivelul maxim de risc

Astfel, gruparea si clasificarea riscurilor bancare este necesară și, totodată, utilă pentru că multe riscuri prezintă trăsături comune, iar analiza/ gestionarea lor poate fi făcută numai corelat atât prin prisma înțelegerii procesului de acțiune, cât și prin asimilarea unor proceduri și tehnici de modelare.

Obiectivul managementului riscurilor bancare constă în minimizarea riscurilor cu care se confruntă instituția, astfel încât să fie posibilă maximizarea valorii afacerii. Astfel, unii analiști consideră că managementul riscurilor bancare face parte din managementului financiar, alături de planificare strategică și prognoză financiară, sisteme contabile si de raportări, audit și control intern. Însă această abordare poate fi considerat ca fiind dintr-o perspectivă îngustă, în realitate managementul riscului trebuind să răspundă unor noi provocări, care țin atât de procesele interne cât și mediul de afaceri în care operează.

• **Clasificarea riscurilor bancare în funcție de expunerea la risc**

Expunerea la risc unei bănci trebuie privită din două perspective: banca este în același timp atât debitor cât și creditor, adică, atrage depozite si dă/furnizează credite, și acest lucru pe două sau chiar trei segmente diferite (1) clienți, (2) bănci partenere (3) piețe de capital / investiții (financiare). Astfel, „efectul de domino” al unui colaps a unei instituții financiare, este mai mare deoarece afectează atât clienții bancii (firme si indivizi) cât și partenerii (alte instituții financiare), astfel gradul de expunere fiind semnificativ mai mare.

Din acest punct de vedere, putem considera ca o primă clasificare a expunerii ca fiind determinată de sursa factorului de risc:

- Riscuri interne sunt determinate de cauze ce țin exclusiv de gestionarea proceselor interne ale instituției bancare. Astfel, cauze semnificative de risc pot provenii din administrarea improprie a afacerii în ansamlul ei, de decizii nefundamentate a conducerii, dar si de riscuri care se datorează unor fraude cauzate de personalul intern.
- Riscuri externe sunt acele riscuri care sunt generate de mediul de afaceri și impactul lor asupra afacerii.

Un alt criteriu de clasificare se referă la natura riscului. Astfel, putem diferenția între:

- Riscul pur, acele riscuri care cauzează doar pierderi. Cunoașterea acestor riscuri este importantă din punctul de vedere al managementului strategic pentru a reduce efectele negative asupra rezultatelor si maximizarea profitului.

-
- Riscul speculativ sunt, de regulă, un risc asumat de manageri în cunoștință de cauză. Ei știu ca operațiunile respective pot cauza pierderi, dar la rândul lor pot determina și câștiguri. În speranța unor câștiguri, managerii prognozează evoluția viitoare a unor elemente ale afacerii (de ex. evoluția cursului valutar, valoarea unor acțiuni etc.).

Cunoașterea și, mai ales, urmărirea atentă a evoluției mediului de afaceri pot da indicii semnificative pentru managerii experimentați pentru a se angaja în operațiuni cu riscul asumat. Astfel, acest factor este puternic influențat de subiectivismul factorului decident, însă evoluția tehnologică oferă din ce în ce mai multe unelte de analiză și surse de date statistice (big data), care să ajute la luarea unor decizii fundamentate pe criterii din ce în ce mai obiective.

- **Clasificarea riscurilor bancare în funcție de caracteristica bancară**

În cele ce urmează vom analiza clasificare riscurilor din perspectiva specificității operațiunilor bancare, care pot fi grupate în următoarele mari categorii de riscuri:

- Riscurile financiare, acelea mai importante pentru că au impact major și direct asupra indicatorilor de performanță a băncii, și care pot cauza cele mai grave consecințe până la falimente. Astfel de riscuri sunt asociate cu operațiunile curente / tranzacțiile bancare și se referă la: *Riscul de creditare* sau risc de insolvabilitate. Acesta se referă la riscul asociat cu nerambursarea creditelor acordate clienților, având impact direct în deteriorarea activelor băncii. Acest factor este asociat și cu *Riscul de recuperare* care se referă la probabilitatea de a recupera o parte din datorii prin valorificarea garanțiilor în condiții de piață reală. Acest risc implică cel mai mare efort operațional de analiză și urmărire a creditelor, astfel ca banca să poată reacționa rapid la evenimente majore ce implică portofoliul de clienți; *Riscul de lichiditate* sau riscul de finanțare se referă la probabilitatea de rambursare a împrumuturilor angajate de către bancă. Datorită interconectării, acest risc este de fapt risc de creditare pentru cei care au acordat împrumutul (deponenți sau creditori); *Riscul de faliment* sau riscul de capital / riscul de îndatorare este asociat cu probabilitatea ca fondurile proprii să fie insuficiente pentru a acoperi pierderile cauzate de proasta gestiune a afacerii; *Riscul de piață* sau variație a activelor financiare este determinat de evoluția mediului de afaceri în care se derulează afacerea. Cele mai semnificative sunt riscul ratei dobânzii, riscul valutar (datorat cursului de schimb), riscul suveran (asociat țării).

-
- Riscuri ambientale determinate, de obicei, de factori externi, care pot avea impact semnificativ asupra performanței băncii și asupra căroră banca nu poate să intervină (nu poate controla sau are un control limitat): *Riscul economic* este asociat cu evoluția mediului de afaceri în care acționează banca dar și clienții/partenerii acesteia. Evoluția adversă a condițiilor din mediul de afaceri poate influența negativ performanța băncii; *Riscul suveran sau de țară* este asociat cu probabilitatea pierderilor din activități internaționale datorită unor evenimente ce depind, total sau parțial, de controlul guvernului străin. Riscul de țară este cuantificat prin calificativele date de instituții de rating pentru performanța, stabilitatea și perspectivele economice a unei țări, factori politici, factori naturali etc; *Riscul concurențial* este asociat cu probabilitatea de a menține avantajul competitiv a produselor/serviciilor bancare specifice, în condițiile în care produsele pot fi ușor copiate de către competitori; *Riscul de fraudă* poate fi diferențiat în cauze interne sau externe, în funcție de cauza declanșării. Exprimă probabilitatea comiterii unor furturi sau acțiuni contrare intereselor băncii; *Riscul legal* se referă la stabilitatea/predictibilitatea contextului juridic stabilit de reglementările în vigoare. Prin deciziile nefundamentate și intempestive, factorul politic prin deciziile lor poate influența negativ acest risc, chiar poate declanșa riscuri sistemice.
 - Riscurile de prestare sunt cele care sunt determinate de operațiunile specifice activității serviciilor financiar-bancare și pot fi grupate în: *Riscul strategic* exprimă probabilitatea de adoptare a unei strategii greșite de către conducere, sau prin necunoașterea contextului și-au asumat riscuri prea mari (rezultate nerealiste); *Riscul produsului nou* este asociat cu inovarea în sfera serviciilor bancare, și se referă la probabilitatea ca noul produs să nu aibă impactul scontat sau să nu fie receptat de piață la valoarea estimată; *Riscul operațional* se referă la imposibilitatea ca banca să nu mai poate oferi serviciile bancare sau să nu poată derula la timp sau în mod eficient tranzacțiile în care este implicat; *Riscul tehnologic* este asociat cu nivelul de evoluție tehnologică, care prin noile sisteme IT&C pune din ce în ce mai mare presiune pe inovarea tehnologică și noilor produse sau canale de distribuție; *Riscul reputațional* reprezintă, de fapt, încrederea pe care o au clienții în respectiva instituție financiară și reprezintă un criteriu major de selecție din partea clienților. Riscul reputațional reprezintă însă și principalul canal de contagiune prin care se manifestă riscul de sistem (se propagă neîncrederea deponenților în

unul sau mai multe bănci); *Riscul personal este* determinat de cauze care sunt asociate cu necesitățile familiale, schimbările statutului social, modificarea condițiilor de muncă etc. ale infvizilor care derulează operațiunile afacerii.

În literatura de specialitate putem găsi și alte criterii de clasificare și moduri de abordare mult mai detaliate, dar cele prezentate mai sus fac o sinteză a celor mai importante criterii de clasificare specifice mediului bancar și de afaceri din România.

Concluzii

Din studiul întreprins asupra riscurilor bancare putem trage concluzii teoretice și practice.

În mod teoretic, primă concluzie este aceea că activitatea oricărei bănci este supusă riscurilor bancare. Acest aspect fiind indubitabil, rezultă că o bancă trebuie să aibă în strategia ei de management un punct precis privind analiza riscurilor care pot apărea în activitatea desfășurată.

A doua concluzie este aceea că riscurile bancare pot fi identificate, pot fi măsurate, dar este nevoie de multă preocupare și pricepere pentru a stabili efectul apariției unui risc și modul în care acest risc va fi controlat, diminuat sau, cel mai pozitiv, eliminat.

O altă concluzie care se desprinde din acest studiu este aceea că riscurile bancare sunt asociate, așa încât unul constituie element de determinare a apariției altuia.

În acest context, concluzionăm că riscurile bancare trebuie cunoscute și interpretate ca un sistem de riscuri bancare care pot apărea pe piața financiară. Un alt aspect concludent este acela că riscurile bancare au un caracter de triumvirat. În acest sens, activitatea bancară este supusă riscurilor specifice activității băncii, clienții vin ei cu propriile riscuri, pe carele pot transborda băncii și, în a treilea rând rezultă că piața de capital, sau piața financiară și nefinanciară, sunt acompaniate de riscuri specifice care, și acestea, în relațiile băncii cu aceste instituții pot fi transferate acesteia.

În final, ultima concluzie pe care o putem trage din acest material este că există o multitudine de riscuri care sunt mai mult sau mai puțin bine definite dar care, fiecare în parte, comportă caracteristici specifice care trebuie avute în vedere ori de câte ori analizăm activitatea bancară.

Problematika riscurilor bancare este una de importanță deosebită pentru asigurarea unui management eficient al sistemului bancar.

Bibliografie

1. Agoraki, M.E., Delis, M.D., Pasiouras, F. (2011). Regulations, competition and bank risk-taking in transition countries, *Journal of Financial Stability*, 7, 38–48
2. Albort-Morant, G. and Ribeiro-Soriano, D. (2016). A bibliometric analysis of international impact of business incubators. *Journal of Business Research*, 69 (5), 1775-1779
3. Aikaterini-Foteini, V., Girardone, C. and Nankervis, J. (2008). Efficiency across alternative financial structures, Bank types and size classes: a comparison of the OECD countries. *International Journal of Banking, Accounting and Finance*, 1 (2), 168-188
4. Awdeh, A. et al. (2011). The Effect of Capital Requirements on Banking Risk. *International Research Journal of Finance and Economics*, 66, 133-146
5. Anghel, M.G. et al. (2016). Theoretical considerations regarding risk analysis models. *Romanian Statistical Review, Supplement*, 9, 64-72
6. Anghelache, C., Marinescu, R.T. et al. (2016). Banking Risk evaluation Model based on BASEL Committee. *Romanian Statistical Review Supplement*, 5, 150-158
7. Anghelache, C., Anghel, M.G., Popovici, M. et al. (2016). Significant aspects regarding the analysis of bankruptcy risk. *Romanian Statistical Review, Supplement*, 9, 81-87
8. Anghelache, C., Anghelache, G.V., Anghel, M.G. and Niță, G.(2016). *General Notions on banking Risks*, Romanian Statistical Review Supplement, 5, 13-18
9. Chen, G. and Wu, Y. (2014). Bank Ownership and Credit Growth in Emerging Markets During and After the 2008-2009 Financial Crisis A Cross-Regional Comparison. *International Monetary Fund* in its series IMF Working Papers
10. Crété, E. (2012). Analysis of banking activity by business line, Quarterly selection of articles - *bulletin de la Banque de France*, 26, Summer, 53-64
11. Hakens, H. and Schnabel, I. (2010). Credit Risk Transfer and Bank Competition. *Journal of Financial Intermediation*, 19 (3), 308-332
12. Hernández-Cánovas, G. and Martínez-Solano, P. (2010). Relationship lending and SME financing in the continental European bank-based system. *Small Business Economics*, 34 (4), 465-482